Repeşco a Repeşcu proti Moldavsku, rozsudek ze dne 3. 10. 2023 – K výpovědím podaným v souvislosti se špatným zacházením během výslechů

Stěžovatel: Repeşco a Repeşcu

Žalovaný stát: Moldavsko

Číslo stížnosti: 39272/15

Datum: 03.10.2023

Článek Úmluvy: čl. 6 odst. 1

Rozhodovací formace: Senát

Soud: Evropský soud pro lidská práva

Hesla: obnova řízení, použitelnost/věrohodnost důkazů, špatné zacházení, spravedlivý proces, trestní řízení

Český právní řád: § 2 odst. 6 zákona č. 141/1961 Sb., trestní řád
§ 277 a násl. zákona č. 141/1961 Sb., trestní řád
§ 89 odst. 3 zákona č. 141/1961 Sb., trestní řád

Významnost: 2

VÝBĚR ROZHODNUTÍ EVROPSKÉHO SOUDU PRO LIDSKÁ PRÁVA PRO JUSTIČNÍ PRAXI Č. 2/2024

Repeşco a Repeşcu proti Moldavsku, rozsudek ze dne 3. 10. 2023

Autorský komentář

Předkládanou věc lze považovat za zajímavou s ohledem na závěry uvedené zejména v bodech 25. a 31. tohoto rozhodnutí, byť již z dřívější judikatury Soudu vyplývají. I zde je zdůrazněno, že použití výpovědí učiněných v rozporu s článkem 3 Úmluvy v trestním řízení automaticky vede k závěru, že řízení jako celek nebylo spravedlivé, i když důkazy získané mučením nebyly rozhodující pro výrok o vině (viz mimo jiné rozsudek velkého senátu ze dne 1. 6. 2010, *Gäfgen proti Německu*, č. 22978/05, bod 173; rozsudek ze dne 27. 4. 2023, *Dursun Aliyev proti Ázerbájdžánu*, č. 20216/14, bod 120, a tam citované věci; a rozsudek ze dne 20. 6. 2006, *Örs a ostatní proti Turecku*, č. 46213/99, bod 60).

Ze závěrů Soudu v uvedené věci lze též zdůraznit, že otázky týkající se způsobu, jakým byly důkazy získány, je třeba pečlivě zkoumat i tehdy, kdy již došlo k odškodnění ve smyslu předchozího řízení před Soudem v rámci jiné stížnosti podané v téže věci, vede-li se v ní následně řízení o mimořádném opravném prostředku. V rámci takového řízení o mimořádných opravných prostředcích, je-li jeho důvodem tvrzení, že důkaz byl získán mučením, je třeba provést důsledné řízení za účelem objasnění

této skutečnosti, jíž je třeba věnovat zvýšenou pozornost. Tato zásada vyplývá v České republice např. z nálezu Ústavního soudu ze dne 10. 12. 2019, sp. zn. II. ÚS 1376/2018, v němž je vysloven závěr, že „v takových situacích musí příslušné orgány z vlastní iniciativy obstarat veškeré důkazy o incidentu, včetně zajištění podrobného vylíčení okolností domnělou obětí, forenzních důkazů a odborných lékařských vyjádření, která poskytnou úplné a přesné záznamy o případném zranění a objektivní analýzu lékařských nálezů, zejména co se příčiny zranění týče…".

Uvedená pravidla v České republice vyplývají mimo jiné i z právní úpravy dokazování obsažené v § 89 odst. 3 tr. ř., podle které „důkaz získaný nezákonným donucením nebo hrozbou takového donucení nesmí být použit v řízení s výjimkou případu, kdy se použije jako důkaz proti osobě, která takovéto donucení nebo hrozby donucení použila". V dané souvislosti je třeba připomenout, že podezření, zda došlo při získávání důkazu k mučení nebo jinému nezákonnému donucení, mohou být nejen důvodem pro obnovu řízení ve smyslu § 277 a násl. tr. ř., ale rovněž i pro podání stížnosti pro porušení zákona podle § 266 a násl. tr. ř. ze strany ministra spravedlnosti, přičemž k podání těchto mimořádných opravných prostředků není zákonem stanovena lhůta. V rámci dovolání se lze nápravy této vady řízení domáhat, pokud jsou splněny podmínky podle §§ 265a, 265d, 265e tr. ř., protože Nejvyšší soud, i když zákon výslovně neuvádí důvod pro takový přezkum, je povinen do nezákonného postupu orgánů činných v trestním řízení zasáhnout, jestliže nebyly dodrženy zásadní požadavky spravedlivého procesu (srov. článek 6 Úmluvy a články 36 a 38 Listiny základních práv a svobod), neboť rozhodování o mimořádném opravném prostředku se nemůže ocitnout mimo rámec ochrany základních práv jednotlivce a tato ústavně garantovaná práva musí být respektována (a chráněna) též v řízení o všech opravných prostředcích (k tomu viz např. nálezy Ústavního soudu ze dne 25. 4. 2004, sp. zn. I. ÚS 125/04; ze dne 18. 8. 2004, sp. zn. I. ÚS 55/04; ze dne 31. 3. 2005, sp. zn. I. ÚS 554/04; a stanovisko pléna Ústavního soudu ze dne 4. 3. 2014, sp. zn. Pl. ÚS-st. 38/14).

(JUDr. Milada Šámalová)

SKUTKOVÝ STAV

V srpnu 2007 orgány činné v trestním řízení obvinily stěžovatele z vraždy s přitěžujícími okolnostmi a z loupeže. Jejich výpovědi byly pořízeny v průběhu trestního vyšetřování.

Během soudní fáze procesu si stěžovali, že tato prohlášení byla získána mučením. Druhý stěžovatel předložil lékařskou dokumentaci, z níž vyplývá, že utrpěl zlomeninu lebky, úraz kolen a poškození ušních bubínků, v důsledku čehož ohluchl. Tvrdil, že před svým zatčením byl v dobrém zdravotním stavu. První stěžovatel rovněž předložil lékařskou zprávu, která prokazuje zranění na jeho těle, ale z důkazů poskytnutých Soudu nebylo jasné, o jaká zranění šlo.

Rozsudkem ze dne 21. 5. 2013 odsoudil odvolací soud v Kišiněvě prvního stěžovatele ke čtrnácti letům odnětí svobody za vraždu s přitěžujícími okolnostmi a za loupež, a druhého stěžovatele k sedmi letům odnětí svobody za loupež s přitěžujícími okolnostmi. Závěr o vině založil na výpovědích, které stěžovatelé učinili během trestního vyšetřování, neboť z nich vyplývá, že se každý z nich podílel na výše uvedených trestných činech. Měl za to, že tyto výpovědi byly potvrzeny a doplněny dalšími důkazy předloženými obžalobou. Odvolací soud odmítl tvrzení stěžovatelů, že předmětná prohlášení byla získána pod nátlakem, s odůvodněním, že se konala v přítomnosti jejich advokátů a po důvěrných rozhovorech mezi nimi, že stěžovatelé v žádném okamžiku nepřiznali svou vinu a že trestní vyšetřování jejich tvrzení o špatném zacházení bylo definitivně zastaveno. Dodal, že pokud by mučení stěžovatelů za účelem získání jejich výpovědí bylo následně prokázáno pravomocným soudním rozhodnutím, měli by právo požádat o přezkum trestního řízení a dosáhnout prominutí trestu. Zopakoval, že jejich odsouzení nebylo založeno výhradně na usvědčujících výpovědích stěžovatelů, ale na všech důkazech, které byly soudu předloženy.

Konečným rozhodnutím ze dne 15. 1. 2014 potvrdil Nejvyšší soud rozsudek odvolacího soudu k dovolání stěžovatelů. Zejména se ztotožnil s jeho závěry ohledně možnosti následného přezkumu soudního řízení.

Stěžovatelé podali k Soudu stížnost, v níž poukázali na špatné zacházení, kterému byli údajně vystaveni během trestního vyšetřování. V průběhu tohoto řízení vláda učinila jednostranné prohlášení, které znělo takto:

„... Vláda uznává, že stěžovatelé utrpěli porušení svých práv zaručených čl. 3 a 13 Úmluvy, posuzovaných samostatně i ve vzájemné souvislosti, z důvodu špatného zacházení ve vazbě, nedostatečné lékařské pomoci a neúčinného vyšetřování těchto obvinění.

(...)

V souladu s tím vláda ... navrhuje peněžní částky jako spravedlivé zadostiučinění; 15 000 EUR za majetkovou a nemajetkovou újmu, které mají být vyplaceny každému ze stěžovatelů; 1 500 EUR za náklady a výdaje, které mají být vyplaceny přímo na účet zástupce stěžovatelů."

Vzhledem k tomu, že stěžovatelé přijali podmínky tohoto prohlášení dopisem ze dne 20. 1. 2014, Soud vzal na vědomí smírné urovnání dosažené stranami a vyškrtl věc ze svého seznamu případů podle čl. 39 Úmluvy.

Na základě tohoto rozhodnutí o vyškrtnutí ze seznamu věcí Soudu podali stěžovatelé dne 10. 2. 2015 žádost o přezkum trestního řízení. Tvrdili, že byli odsouzeni na základě svých sebeobviňujících výpovědí učiněných během trestního vyšetřování, a že jejich tvrzení o mučení, kterého se dopustila policie za účelem získání těchto výpovědí, potvrdilo smírné urovnání přijaté Soudem ve výše uvedené věci.

Rozsudkem ze dne 26. 5. 2015 Nejvyšší soud žádost o přezkum zamítl jako nedůvodnou. Nejprve konstatoval, že stěžovatelé si v předchozím řízení před Soudem nestěžovali na porušení čl. 6 Úmluvy, a že vláda žádné takové porušení neuznala ani Soud nezjistil. Dále poznamenal, že Soud ve svém rozhodnutí nepoužil pojem „mučení", ani neshledal, že by špatné zacházení se stěžovateli způsobilo nespravedlivost jejich trestního řízení. Poukázal na to, že výpovědi stěžovatelů učiněné v průběhu trestního vyšetřování nebyly jediným rozhodujícím důkazem ve věci a že v žádném okamžiku nepřiznali svou vinu. Měl za to, že nebyla splněna zákonná podmínka, podle které musí závažné důsledky vyplývající z porušení Úmluvy přetrvávat, aby bylo možné nařídit přezkum předchozího řízení.

PRÁVNÍ POSOUZENÍ

I. NAMÍTANÉ PORUŠENÍ ČLÁNKU 6 ODST. 1 ÚMLUVY

14. S odvoláním na čl. 6 odst. 1 a 46 Úmluvy stěžovatelé tvrdili, že jejich odsouzení bylo založeno na důkazech získaných špatným zacházením. Stěžovali si, že Nejvyšší soud odmítl obnovit jejich trestní řízení, přestože rozhodnutí Soudu v jejich předchozí věci podle jejich názoru potvrdilo toto špatné zacházení.

15. Soud připomíná, že pokud jde o právní kvalifikace skutkových okolností, není vázán posouzením a návrhem stěžovatelů (viz mimo jiné rozsudek velkého senátu ze dne 8. 4. 2021, *Vavřička a ostatní proti České republice*, č. 47621/13 a 5 dalších, bod 169, a tam citované případy). V tomto případě Soud dospěl k závěru, že stížnosti stěžovatelů by měly být posouzeny pouze podle článku 6 odst. 1 Úmluvy (rozsudek ze dne 28. 6. 2022, Boutaffala proti Belgii, č. 20762/19, body 48–50 a 53).

Článek 6 odst. 1 Úmluvy:

„Každý má právo na to, aby jeho záležitost byla spravedlivě (…) projednána (…) soudem (…), který rozhodne (…) o oprávněnosti jakéhokoli trestního obvinění proti němu“.

A. Přijatelnost

(…)

17. Soud odkázal na obecné zásady týkající se použitelnosti článku 6 Úmluvy na žádosti o obnovu trestního řízení, jak jsou uvedeny ve věci Moreira Ferreira proti Portugalsku (č. 2) (rozsudek velkého senátu ze dne 11. 7. 2017, č. 19867/12, body 61–65). Připomíná, že již rozhodl, že posouzení opravného prostředku, jehož podstatou je přezkoumání vnitrostátním soudem pravomocného odsouzení ve světle závěrů Soudu o porušení Úmluvy a které umožňuje tomuto vnitrostátnímu orgánu nařídit opětovné přezkoumání věci, může být rozhodující pro podstatu trestního obvinění a pro uvedení v život záruk, které poskytuje článek 6 odst. 1 Úmluvy [tamtéž, body 69 a 72, a rozsudek ze dne 26. 10. 2021, Serrano Contreras proti Španělsku (č. 2), č. 2236/19, body 27–28].

18. V tomto případě Soud poznamenává, že čl. 464/1 moldavského trestního řádu poskytuje jednotlivcům opravný prostředek k dosažení přezkumu pravomocného trestního rozsudku po zjištění porušení základních práv Soudem nebo po smírném vyřešení případu před Soudem. Ustanovení tohoto článku se aplikuje tehdy, pokud závažné důsledky porušení Úmluvy nebo jejích protokolů přetrvávají a pokud je přezkum jediným možným prostředkem nápravy … V řízení o opravném prostředku podle čl. 464/1 moldavského trestního řádu má tedy Nejvyšší soud za úkol přezkoumat ve světle závěrů Soudu výsledek ukončeného vnitrostátního řízení a případně věc sám znovu projednat podle procesních pravidel pro řádné kasační opravné prostředky, anebo v případě, že je nutné provést další důkazy, nařídit přezkoumání věci soudy nižšího stupně. Stejně jako ve svých závěrech ve věci Moreira Ferreira (č. 2) (citováno výše, bod 69) a Serrano Contreras (č. 2) (citováno výše, bod 27) se Soud domnívá, že výsledek řízení o tomto opravném prostředku, který má podobné rysy jako opravné prostředky ve dvou citovaných věcech, bude pravděpodobně rozhodující pro posouzení důvodnosti trestního obvinění.

19. Soud dále shledal, že v daném případě Nejvyšší soud skutečně přezkoumal jednostranné prohlášení vlády a smírné řešení, které Soud přijal, a že Nejvyšší soud rovněž zkoumal, zda podmínky této dohody, podle níž stěžovatelé byli obětmi špatného zacházení ze strany policie, mají nějaký vliv na podstatu odsouzení stěžovatelů … Nejvyšší soud tak vyvodil vlastní závěry z rozhodnutí o vyškrtnutí ze seznamu případů Soudu, z nějž podle jeho názoru neplyne, že by Soud shledal, že špatné zacházení, kterému byli stěžovatelé vystaveni, způsobilo nespravedlivost řízení v jejich věci nebo že by jejich odsouzení bylo založeno na důkazech získaných mučením. Nejvyšší soud rovněž zopakoval závěry odvolacího soudu, že výpovědi stěžovatelů učiněné během trestního vyšetřování nebyly jediným rozhodujícím důkazem, na němž bylo založeno jejich odsouzení … Poté, co Nejvyšší soud dospěl k závěru, že žádné závažné důsledky porušení Úmluvy nepřetrvávají, potvrdil odsouzení stěžovatelů.

20. Tyto faktory jsou dostatečné k tomu, aby Soud shledal, že přezkum provedený Nejvyšším soudem se opět týkal důvodnosti trestního obvinění proti stěžovatelům. Proto rozhodl, že záruky čl. 6 odst. 1 Úmluvy se vztahují na přezkumné řízení v tomto případě [viz Moreira Ferreira (č. 2), citováno výše, bod 72; a Serrano Contreras (č. 2), citováno výše, bod 28].

21. Soud dospěl k závěru, že stížnost není zjevně neopodstatněná ani nepřijatelná z jiného důvodu podle čl. 35 Úmluvy, a prohlásil ji za přijatelnou.

B. Ve věci samé

(…)

2. Posouzení Soudem

25. Soud připomněl svou ustálenou judikaturu v tom smyslu, že použití výpovědí učiněných v rozporu s čl. 3 Úmluvy v trestním řízení automaticky vede k závěru, že řízení jako celek nebylo spravedlivé, i když důkazy získané mučením nebyly rozhodující pro výrok o vině (rozsudek velkého senátu ze dne 1. 6. 2010, Gäfgen proti Německu, č. 22978/05, bod 173; a rozsudek ze dne 27. 4. 2023, Dursun Aliyev proti Ázerbájdžánu, č. 20216/14, bod 120, a tam citované věci).

26. Soud dále zopakoval, že ani neexistence přijatelné stížnosti podle čl. 3 Úmluvy v zásadě nebrání tomu, aby vzal v úvahu tvrzení stěžovatele, že jeho výpovědi na policii byly učiněny za použití prostředků nátlaku nebo útlaku, a jeho tvrzení, že jejich zohlednění při rozhodování soudu prvního stupně proto představuje porušení záruk spravedlivého procesu vyplývajících z čl. 6 Úmluvy (rozsudek ze dne 23. 10. 2018, Mehmet Duman proti Turecku, č. 38740/09, bod 42, a tam citovaný případ). Pokud stěžovatel doloží *prima facie*, že důkazy byly získány špatným zacházením, je vnitrostátní soud povinen přezkoumat kvalitu těchto důkazů a objasnit okolnosti, za nichž byly získány, přičemž v opačném případě může dojít k porušení čl. 6 Úmluvy (tamtéž, body 45–46, a rozsudek ze dne 22. 10. 2020, Bokhonko proti Gruzii, č. 6739/11, bod 96.).

27. V této souvislosti je na Soudu, aby posoudil, zda se vnitrostátní soudy dostatečně zabývaly námitkami vznesenými stěžovatelem ohledně věrohodnosti a důkazní hodnoty jeho výpovědí a aby přezkoumal, zda mu vnitrostátní soudy poskytly účinnou možnost zpochybnit přípustnost takových důkazů a možnost účinně vznést námitky proti jejich použití (rozsudek ze dne 26. 11. 2019, Belugin proti Rusku, č. 2991/06, body 74; a rozsudek ze dne 25. 11. 2021, Sassi a Benchellali proti Francii, č. 10917/15 a 10941/15, bod 93). Úkolem soudů v tomto ohledu je provést úplný, nezávislý a podrobný přezkum otázky přípustnosti a věrohodnosti takových důkazů. Použití výpovědi jako důkazu navzdory existenci věrohodných tvrzení o tom, že byla získána v důsledku špatného zacházení, vyvolává vážné pochybnosti ohledně spravedlnosti daného řízení (viz výše citovaný rozsudek Belugin, bod 74 *in fine*).

28. Soud dále připomíná, že v duchu sdílené odpovědnosti států a Soudu za zajištění dodržování práv vyplývajících z Úmluvy mají stěžovatelé právo očekávat, že vnitrostátní orgány, včetně vnitrostátních soudů, vyvodí důsledky z jednostranného prohlášení vlády, kterým bylo uznáno porušení čl. 3 Úmluvy, a které vedlo k rozhodnutí Soudu, jenž je vzal na vědomí. Toto očekávání je o to silnější, že sporné otázky se týkají čl. 3 Úmluvy, který zakotvuje jednu ze základních hodnot demokratické společnosti (viz Boutaffala, citováno výše, bod 51–52).

29. Pokud jde o okolnosti tohoto případu, Soud poznamenal, že vláda ve svém jednostranném prohlášení v předchozím případě stěžovatelů uznala, že stěžovatelé byli pod policejní kontrolou vystaveni špatnému zacházení. Poukázal na to, že mezi stranami není sporu o tom, že k těmto činům došlo během trestního vyšetřování proti stěžovatelům. Podle Soudu výpovědi dotčených osob učiněné během tohoto vyšetřování byly vnitrostátními soudy použity jako důkaz proti nim (viz bod 6 výše) a ani tento bod není mezi stranami sporný. Dále podotkl, že v tomto řízení před ním vláda nezpochybnila argumentaci stěžovatelů, že zřejmým účelem předmětného špatného zacházení bylo získat od nich přiznání (srov. rozsudek ze dne 11. 2. 2014, Cēsnieks proti Lotyšsku, č. 9278/06, bod 67).

30. Soud dále konstatoval, že v průběhu přezkumného řízení stěžovatelé předložili přesvědčivé argumenty, založené zejména na smírném urovnání dosaženém v jejich předchozím případu před Soudem, na podporu svého tvrzení, že jejich výpovědi při trestním vyšetřování byly získány špatným zacházením. Poznamenal, že stěžovatelé ve své žádosti o přezkum použili pojem „mučení“ a že

Nejvyšší soud tuto žádost zamítl mimo jiné z důvodu, že tento pojem nebyl použit v rozhodnutí o vyškrtnutí věci ze seznamu případů Soudu a že Soud neshledal, že by odsouzení bylo založeno na důkazech získaných mučením … Soud nicméně konstatuje, že Nejvyšší soud projevil přílišný formalismus a nevyvodil odpovídající závěry z jednostranného prohlášení vlády, že byl ve vztahu ke stěžovatelům porušen čl. 3 Úmluvy (viz připomenutí příslušných zásad v bodě 28 výše). Bylo zejména na Nejvyšším soudu, aby provedl důkladnou analýzu věrohodnosti výpovědí stěžovatelů učiněných během vyšetřování a okolností, za nichž byly učiněny, aby určil, zda jejich vyloučení nebylo nezbytné pro zaručení spravedlivého řízení (srov. rozsudek ze dne 10. 7. 2018, Abdulkadyrov a Dakhtayev proti Rusku, č. 35061/04, bod 79). Nejvyšší soud mohl rovněž v souladu s vnitrostátními předpisy věc postoupit (viz čl. 464/1 odst. 11 trestního zákona …) k přezkumu nižší instance. I za předpokladu, že by bylo obtížné prokázat přímou příčinnou souvislost mezi špatným zacházením a dotčenými výpověďmi, Soud se domnívá, že bylo na vnitrostátních soudech, aby posoudily, zda kontext, v němž byly výpovědi učiněny, mohl tyto důkazy kompromitovat (viz *mutatis mutandis* rozsudek ze dne 9. 10. 2008, Moïsseïev proti Rusku, č. 62936/00, bod 222, a Sassi a Benchellali, citováno výše, body 89 a 93). V projednávaném případě však Nejvyšší soud těmto povinnostem nedostál.

31. Soud kromě toho poznamenává, že Nejvyšší soud i vláda zdůraznili, že výpovědi stěžovatelů při trestním vyšetřování nebyly jediným rozhodujícím důkazem, na němž se zakládalo odsouzení. V tomto ohledu opakuje, že použití důkazů údajně získaných v důsledku špatného zacházení vždy vyvolává vážné otázky týkající se spravedlnosti řízení, a to i v případě, že použití takových důkazů nebylo pro výrok o vině rozhodující (viz mimo jiné rozsudek ze dne 20. 6. 2006, Örs a ostatní proti Turecku, č. 46213/99, bod 60; Abdulkadyrov a Dakhtayev, citováno výše, body 79–80, a Belugin, citováno výše, bod 70).

32. S ohledem na výše uvedené nemůže Soud než konstatovat, že Nejvyšší soud nepřezkoumal důsledně a komplexně věrohodná tvrzení stěžovatelů, že jejich výpovědi, které byly použity jako důkaz proti nim, byly shromážděny prostředky, které jsou v rozporu s čl. 3 Úmluvy. Není rovněž přesvědčen, že stěžovatelé měli účinnou možnost zpochybnit přijatelnost těchto výpovědí a vznést námitky proti jejich použití. Soud se proto domnívá, že v trestním řízení proti stěžovatelům vnitrostátní soudy nedostály požadavkům plynoucím z čl. 6 odst. 1 Úmluvy.

33. Došlo tedy k porušení tohoto článku.

(…)

VÝROK

Z TĚCHTO DŮVODŮ SOUD JEDNOMYSLNĚ

1. *Prohlašuje* stížnost za přijatelnou;

2. *Konstatuje*, že došlo k porušení článku 6 odst. 1 Úmluvy;

(…)

(Zpracovala: Mgr. Martina Grochová, Ph.D.)